

JEDNA RIJETKA FORMA SMRČE U BOSNI

Prilikom istraživanja šuma na području planina Semeča kod Višegrada upozorio nas je tamošnji čuvar šume na jednu posebnu formu smrče koja raste u blizini sela Han Brdo.

Ta smrča raste na osamici izvan sklopljene šume u skupini sa još nekoliko normalno razvijenih stabala smrče i bijelog bora, u neposrednoj blizini jedne osamljene seoske kuće. Okolo se jasno vide panjevi posječenih stabala nekadašnje veće šume.

Ta smrča, kao što se može vidjeti iz priloženih fotografija, ima vrlo neobičnu krošnju, sastavljenu i zbijenu od brojnih kratkih grančica gusto obraslih iglicama. U donjim dijelovima njeno deblo je golo i na njemu se zapažaju tragovi otsječenih grana. Gornji dio, gdje se formirala krošnja veoma je kratak — zauzima nešto manje od jedne trećine cijele visine stabla.

Zbijena krošnja pokazuje da u njoj postoje i neke nešto duže grane, koje su također gusto obrasle kratkim grančicama, a ove, opet, gusto zbijenim iglicama. Tek jedna ili dvije manje grančice, koje strče na dnu guste krošnje pokazuju normalan obrast iglica.

U blizini ove neobične forme, u sastojinama i na otvorenim položajima, sve ostale smrče imaju normalno formiranu krošnju, a neke su i sa grančicama koje vise »u draperijama« na dugim granama, označavajući i ovdje prisustvo varijeteta *viminalis*.

Po svemu što nam pružaju podaci literature, ova smrča sa Semeča odgovara formi koja se u literaturi vodi pod nazivom *Picea excelsa* var. *globosa* Berg. Ta je forma poznata i po nazivu »Kugelfichte«, »Hexenbesenfichte«, dakle »smrča kuglaste krošnje« ili »smrča — vilina metla«. Već ti nazivi grubo odgovaraju samom izgledu naše semečke smrče. Po opisu forma »*globosa*« imala bi donje grane na deblu normalno razvijene, a tek one u području vrha »u jednu ogromnu kruglu (»vještičinu metlu«) pretvorenu krošnju, a katkad i pojedine grane sa nasadenim kuglastim grmićima«.

Pošto je naš primjerak na Semeču do prilične visine okresan, to se ne može utvrditi da li su mu donje grane (i do koje visine) bile normalnog rasta, tj. normalno pružene i normalno obrasle grančicama i iglicama. Na našem primjerku ostala je samo »ogromna kugla« (»vještičina metla«) u gornjem dijelu, a ni ona nije potpuno kuglastog nego više produljeno-jajolikog oblika (Vidi sliku).

Forma kojoj pripada ova semečka smrča vrlo je rijetka u prirodi¹. Slične forme poznate su samo sa nekoliko mjesta u sjevernoj i srednjoj Evropi (Helleborm kod Dorpata u SSSR-u, Sagnitz u Njemačkoj, Grosshesselohe nedaleko Münchena, Švajcarska Jura (1200 m), Siliwald kod Züricha prema podacima F i t s c h e n a). Još k tome, to su stabla na kojima je kuglasta krošnja, »vještičina metla«, prosječno 1,5 m visoka i 1 m široka, dakle mnogo manja i slabije razvijena od one na našem primjerku sa Semeča.

Istraživanja S c h r ö t e r a (prema F i t s c h e n u) nisu mogla utvrditi nikakvog parazita kao uzročnika ovog naročitog formiranja zbijene krošnje, iako na prvi pogled izgleda da pred sobom imamo jedno oboljelo, pa zbog toga i hipertrofirano stablo.

U literaturi je opisana još jedna forma koja bi mogla biti slična našoj semečkoj smrči. To je *P. excelsa* var. *hercynica* hort., sa »zbijenim rastom, gustim razgranjenjem, kraćim iglicama i manjim češerima« od normalnog tipa. Međutim, ova se forma dovodi u vezu sa sjeveroevropskom, odnosno sibirskom, kratkoigličavom smrčom (*Picea obovata* Ledeb.) i smatra se jednom klimatskom ili stanišnom formom, koja čini prelaz od *P. excelsa* ka *P. obovata*. Također i *P. excelsa* var. *turfosa* Lingelsheim ima kuglastu ili piramidalnu krošnju sa gustim neprobojnim spletom grana koje obrašćuju

¹ Na području »Daičke planine« u šumskom gospodarstvu Ivanjica nađen je »oko 12 m visoka smrča, valjkaste krošnje gusto razgranatim i zbijenim granama i četinama, slično vještičnoj metli«. Po mišljenju S. Kolarovića, trebalo bi taj primjerak »ispitati da li se radi o *P. e.* var. *globoza* Berg« (Vidi: Zaštita prirode, Beograd 1958, Br. 12, str. 38).

Sl. 1. »Semečka smrča« *Picea excelsa* forma *globosa* Berg.

Sl. 2. Zbijena krošnja »semečke smrče« gledana iz neposredne blizine.

stablo sve do tla, ali je ova forma opisana kao grm («Strauch»), raširen na tresetnim tlima u Šleskoj i Sudetima. Prema tome, ove forme ne dolaze u obzir kod identifikacije naše semečke smrče.

Upoređujući u literaturi navedene opise forme »*globosa*« s oblikom naše semečke smrče, dolazimo i do zaključka, da obje nisu i u svim detaljima potpuno indentične. Dalja istraživanja pokazaće nam jasnije da li se ovdje možda ne radi čak i o jednoj, još neopisanoj, potpuno novoj formi, a možda ćemo dobiti i odgovor na još neobjašnjeno porijeklo ovakvih i sličnih otstupanja od normalne forme.

Koliko je nama poznato, ovo je prvi slučaj da se u Bosni i Hercegovini našla jedna ovakva posebna forma smrče, a naročito ova forma *globosa* Berg. koja je i inače neobično rijetka u šumama Evrope. Zbog toga ovu smrču treba što prije zaštititi od eventualnog uništavanja i sačuvati je kao rijetkost prvog reda u našim šumama.

LITERATURA

Fitschen, J.: (Beissner) — Handbuch der Nadelholzkunde, Berlin 1930 Pp. 204—206.

EINE SELTENE FORM DER FICHTE IN BOSNIEN

(*Picea excelsa* f. *globosa* Berg)

Die Verfassern berichten über eine Kugel- oder Hexenbesenfichte (*Picea excelsa* f. *globosa* Berg) die in der Umgebung von Visegrad (Semec) in Ostbosnien aufgefunden ist. Ein Baum dere in der oberen Schaft eine sehr zugegrenzte und abnormal ansehende Krone

trägt, wie auch die Lichtbilder zeigen, wächst bei einen Bauernhoff unweit von der Ortschaft Han Brdo. Als eine sehr seltene Form der Fichte sol dieser Baum geschützt werden.